

نقش درس آناتومی در دستیابی به اهداف بالینی: دیدگاه دانشجویان پزشکی مقطع بالینی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان

مهدی شریعتی، حمیدرضا جعفری نوه، حمید بخشی

چکیده

مقدمه: دانشجویان منبع اصلی کسب اطلاعات کیفیت و اثربخشی آموزش محسوب می‌شوند و می‌توان از نظرات آنها در بهبود فرایند تدریس و یادگیری استفاده نمود، این تحقیق به منظور دستیابی به نظرات دانشجویان پزشکی مقطع بالینی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان نسبت به نقش درس آناتومی در دستیابی به اهداف بالینی انجام شده است.

روش‌ها: این تحقیق در سال ۱۳۸۴ به صورت توصیفی با روش سرشماری بر روی کلیه ۹۷ نفر دانشجوی پزشکی مقطع بالینی (کارآموز- کارورز) انجام شد، ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسشنامه پایا و روا بود که کاربرد درس آناتومی را به صورت مقیاس پنج نقطه‌ای خیلی زیاد تا خیلی کم بررسی می‌نمود. نتایج با استفاده از آمار توصیفی و با کمک نرم‌افزار SPSS تجزیه تحلیل شد.

نتایج: به عقیده دانشجویان پزشکی، درس آناتومی تنه بیشترین نقش، و درس آناتومی سروگردن کمترین نقش را در رسیدن به اهداف بالینی داشته است، دانشجویان معتقد بودند به مبحث شکم در درس آناتومی تنه و نورواناتومی در آناتومی سروگردن باید توجه بیشتری شود.

نتیجه‌گیری: با توجه به اهمیت آناتومی تنه و بخش شکم از نظر دانشجویان دوره بالینی، لازم است در امر آموزش کاربردی این مباحث، توجه بیشتری شود.

واژه‌های کلیدی: آناتومی، دانشجویان پزشکی، علوم پایه، اهداف بالینی، کارآموزان، کارورزان، دیدگاه
مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / پاییز و زمستان ۱۳۸۴؛ ۵(۲): ۱۷۶ تا ۱۸۰.

مقدمه

نحوی درهم ادغام شده‌اند که نمی‌توان آنها را از هم جدا کرد(۳).

برنامه دوره دکترای عمومی، شامل دروس: عمومی، علوم پایه، نشانه‌شناسی و فیزیوپاتولوژی، کارآموزی و کارورزی است(۴) و شرط ارتقای دانشجویان پزشکی به مراحل بالاتر، گذراندن کلیه دروس علوم پایه و قبول شدن در امتحان آن می‌باشد(۵). یکی از انتقادهای اساتید و دانشجویان، عدم درک ارتباط مفاهیم دروس مقطع علوم پایه با مقطع بالینی است و برای بسیاری از دانشجویان این سؤال مطرح است که آیا محتوای فعلی دروس علوم پایه، به شکلی که فعلاً ارائه می‌شود، برای خدمات بالینی که هدف نهایی تربیت پزشک می‌باشد، ضروری است؟ در یک بررسی مشخص شد که موارد شایعی که پزشکان عمومی با آن مواجهند در برنامه درسی نبوده و به آنها برخی مهارت‌های

دروس علوم پایه یکی از پایه‌های اساسی دانش پزشکی است که به عنوان یک موضوع علمی بخش عظیمی از برنامه آموزش پزشکی را تشکیل می‌دهد تا دانشجویان رشته پزشکی را در کلیه مقاطع تحصیلی برای فراگیری دقیق‌تر و تشخیص و درمان یاری دهد(۱و۲). در مفاهیم پزشکی، علوم پایه جزئی از علوم بالینی و علوم بالینی بخشی از علوم پایه است. این دو به

آدرس مکاتبه: مهدی شریعتی (مربی)، گروه علوم تشریحی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان، میدان انقلاب، رفسنجان.

E-mail: shariatik@yahoo.com

حمیدرضا جعفری نوه و حمید بخشی، مربیان دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان.

این مقاله در تاریخ ۸۴/۵/۱۹ به دفتر مجله رسیده، در تاریخ ۸۴/۱۱/۳۰

اصلاح شده و در تاریخ ۸۴/۱۲/۸ پذیرش گردیده است.

هیأت علمی) و انجام آزمون مجدد ($t=0/72$)، از دانشجویان خواسته شد بدون در نظر گرفتن شرایط فیزیکی و استاد مربوطه، صرفاً محتوی دروس را در دستیابی به اهداف بالینی به صورت یک مقیاس درجه بندی از کاربرد خیلی زیاد، زیاد، متوسط، کم و خیلی کم در مقابل هر سؤال مشخص کنند. برای توصیف داده‌ها به ترتیب امتیاز پنج برای کاربرد خیلی زیاد و امتیاز یک برای خیلی کم منظور شد. در انتها، چهار سؤال مجزا ضرورت توجه بیشتر در اجزای درس آناتومی و بخش‌های مختلف تنه و سر و گردن را مورد پرسش قرار می‌داد و یک سؤال بازپاسخ، پیشنهاد برای بهبود را جویا می‌شد. اطلاعات به دست آمده از پرسشنامه‌ها با روش آمار توصیفی به صورت توزیع فراوانی و با استفاده از نرم‌افزار SPSS مورد ارزیابی قرار گرفت.

نتایج

از ۹۷ دانشجوی مورد مطالعه، ۵۷ نفر کارآموز و ۴۰ نفر کارورز بودند و محدوده سنی دانشجویان از ۲۲ تا ۳۱ سال با میانگین سنی $24/9 \pm 2/9$ سال بود. به نظر دانشجویان کارآموز، دروس آناتومی تنه بیشترین کاربرد و مباحث سر و گردن کمترین کاربرد را در مقطع علوم بالینی داشتند (جدول ۱). علاوه بر این، ۴۴/۷ درصد دانشجویان کارآموز و ۴۲/۹ درصد دانشجویان کارورز معتقد بودند که در مقطع علوم پایه در درس آناتومی تنه به بخش شکم توجه بیشتر شود، ۵۲/۶ درصد دانشجویان کارآموز و ۵۴/۳ درصد دانشجویان کارورز توجه بیشتر در درس آناتومی سر و گردن بر روی قسمت نوروآناتومی را خواستار شدند. دانشجویان کارآموز می‌خواستند که توجه بیشتری در مقطع علوم پایه به احشا در آناتومی و دانشجویان کارورز به اعصاب و لنف در مباحث آناتومی شود (جدول ۲).

بالینی مورد نیاز آموزش داده نشده است (۶). در مطالعه‌ای دیگر، دانشجویان ابراز داشتند که درس اخلاق در نحوه برخورد با بیماران و رفتار آنان در بخش تأثیر مناسب را نداشته است (۷). امروزه، برای رفع مشکل فوق، دانشگاه‌های مختلف دنیا، تغییراتی در سیستم ارائه دروس علوم پایه اجرا کرده‌اند. به عنوان مثال، ادغام علوم پایه و بالینی و یا ارائه بلوک‌های مشخصی از دروس مختلف علوم پایه ادغام شده با روش یادگیری بر مبنای مسأله را می‌توان نام برد (۸). با توجه به این که برنامه‌های آموزشی علوم پایه پزشکی از نظر کمی به اهداف خود رسیده، اکنون باید به سوی کیفیت آموزش و بهبود برنامه‌های آموزشی حرکت کرد. دانشجویان، که به عنوان آینده‌سازان جامعه، در آینده نزدیک پا به عرصه کار و تلاش می‌گذارند، می‌توانند نظرات ارزشمندی درباره برنامه‌های آموزشی و تأثیر آن بر فرایند یادگیری ارائه دهند که برای مراکز آموزشی حائز اهمیت خواهد بود. با توجه به اینکه دانشجویان مقطع کارآموزی و کارورزی عملاً می‌توانند آموخته‌های علوم پایه خویش را در امور پزشکی بالینی در بوته سنجش قرار دهند، این مطالعه با هدف تعیین دیدگاه دانشجویان پزشکی مقطع بالینی در دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان در مورد نقش درس آناتومی در دستیابی به اهداف بالینی، این مطالعه طراحی و اجرا گردید.

روش‌ها

این مطالعه توصیفی در سال ۱۳۸۴ با روش نمونه‌گیری به صورت سرشماری انجام شد. جمعیت مورد مطالعه ۹۷ نفر از دانشجویان مقطع بالینی (کارآموز و کارورز) دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان بودند. برای جمع‌آوری نظرات، از پرسشنامه پژوهشگر ساخته استفاده شد که در آن جنس، مقطع تحصیلی دانشجو و تعداد ۸ سؤال مربوط به نظرسنجی از نحوه کاربرد دروس مختلف آناتومی به تفکیک دوره کارورزی و کارآموزی تهیه و پس از تعیین روایی و پایایی آن به ترتیب با روش اعتبار محتوی (نظرخواهی از متخصصان و اعضای

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار نمرات* داده شده توسط دانشجویان پزشکی نسبت به نقش درس آناتومی در دستیابی به اهداف بالینی در دانشگاه علوم پزشکی رفسنجان

درس	کارآموز	کارورز	کل
آناتومی تنه	۳/۵۷±۰/۱۳	۳/۶۸±۰/۱۵	۳/۶۲±۰/۱۵
آناتومی اندام	۳/۴۸±۰/۱۴	۳/۵۱±۰/۱۹	۳/۴۹±۰/۱۷
آناتومی سر و گردن	۲/۸۹±۰/۱۹	۳/۲۲±۰/۱۸	۳/۰۵±۰/۱۹

نوروآناتومی

۳/۲۱±۰/۷۶

۲/۹۷±۰/۲۱

۳/۰۹±۰/۶۲

* دامنه نمرات بین ۱ و ۵ می‌باشد.

جدول ۲. توزیع فراوانی نظرات دانشجویان کارآموز در مورد نقش درس آناتومی در دوره کارآموزی

نام درس	خیلی زیاد	زیاد	متوسط	کم	خیلی کم
آناتومی تنه	۶(٪۱۵/۸)	۱۲(٪۳۱/۶)	۱۸(٪۴۷/۴)	۲(٪۵/۳)	-
آناتومی اندام	۶(٪۱۵/۸)	۱۰(٪۲۶/۳)	۱۷(٪۴۴/۷)	۴(٪۱۰/۵)	-
آناتومی سرو گردن	۵(٪۱۳/۲)	۴(٪۱۰/۵)	۱۴(٪۳۶/۸)	۱۰(٪۱۶/۳)	۴(٪۱۰/۵)
نوروآناتومی	۶(٪۱۵/۸)	۳(٪۷/۹)	۸(٪۲۱/۱)	۸(٪۲۱/۱)	۱۳(٪۳۴/۲)

دانشجویان کارآموز و کارورز معتقدند که کمترین کاربرد مباحث آناتومی کل بدن در مقطع بالینی، آناتومی عضلات می‌باشد. تجزیه و تحلیل آماری هیچ اختلاف معنی‌دار آماری را بین نظرات کارآموزان و کارورزان نشان نداد.

بحث

نتایج این تحقیق نشان داد که نظرات کارآموزان و کارورزان درباره اهمیت کاربرد دروس آناتومی در مقطع بالینی تا حدودی با یکدیگر مشابه است بطوری که دانشجویان کارآموز و کارورز هر دو آناتومی تنه را دارای بیشترین نقش و کارآموزان درس آناتومی سر و گردن و کارورزان نوروآناتومی را به ترتیب دارای کمترین نقش در رسیدن به اهداف بالینی ذکر کرده‌اند که این اختلاف نظر شاید به دلیل تجربه کاری در این دو گروه باشد. مقایسه نتایج به دست آمده در این تحقیق با تحقیق مشابه در سمنان نشان داد که آناتومی تنه بیشترین نقش و نوروآناتومی کمترین نقش را در رسیدن به اهداف بالینی داشته است (۹) که همسو می‌باشد. به هر حال، تأکید در بخش‌های مختلف آناتومی بستگی به نیاز رشته تحصیلی دارد. در تحقیق دیگری که در دانشجویان دندان پزشکی مقطع بالینی صورت گرفته بود، مؤثرترین درس در دوره بالینی را آناتومی سر و گردن ذکر نموده بودند (۱۰) اما به نظر دانشجویان پزشکی در تحقیق حاضر، آناتومی سر و گردن در حد متوسط برای آنان اهمیت داشته است. این اختلاف ناشی از ضرورت بکارگیری اطلاعات در مهارت‌های علمی و عملی رشته است.

نتایج دیگر این تحقیق نشان داد که دانشجویان مقطع بالینی معتقد بودند که در مقطع علوم پایه باید بیشتر بر روی درس آناتومی تنه و بخش شکم تأکید شود و این شاید بدان علت است که بسیاری از احشای مهم گوارشی در حفره شکم واقع شده است و نشانه‌شناسی بیشتر بیماری‌های گوارشی در ناحیه احشای شکمی قابل توجه است. بنابراین، دانشجویان احساس می‌کنند که این مباحث در مقطع علوم پایه باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد. علاوه بر این، دانشجویان معتقد بودند که در درس آناتومی سر و گردن و نوروآناتومی لازم است توجه بیشتر به بخش نوروآناتومی شود، زیرا احساس می‌کنند بیشترین کاربرد را در تشخیص و درمان بیماری‌های سیستم عصبی در مقطع بالینی برای آنان دارد.

نتیجه‌گیری

برای نیل به اهداف بالینی و اهمیت کاربرد دروس علوم پایه و نیاز دانشجویان توجه بیشتر به دروس آناتومی تنه به خصوص بخش شکم و نوروآناتومی در برنامه‌ریزی درسی گروه‌های علوم تشریح ضروری به نظر می‌رسد و لازم است عوامل مهم در افزایش انگیزش آنان نسبت به یادگیری این درس برای انجام وظایف شغلی‌شان در آینده مد نظر قرار گیرد تا از بروز شکاف بین دروس علوم پایه و بالین کاسته شود.

منابع

۱. حجازی رضا. آناتومی سر و گردن. چاپ ششم. تهران: دانشگاه تهران. ۱۳۷۵.
۲. بهادری مسلم. در ترجمه: چکیده پایه آسیب‌شناسی بیماری‌ها. استتلی رابیز، رمزی کاترن (مؤلفین). تهران: حیات. ۱۳۷۲.
۳. میرزایی منصور. درسنامه جامع علوم پایه. تهران: حیات. ۱۳۷۶.
۴. شورای عالی برنامه‌ریزی و انقلاب فرهنگی. آیین‌نامه‌های آموزشی دوره دکتری پزشکی عمومی. تهران: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. ۱۳۶۷.
۵. شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت فرهنگ و آموزش عالی. مشخصات کلی برنامه و سرفصل دروس دوره دکتری پزشکی. تهران: وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی. ۱۳۶۴.
۶. امامی محمد. طراحی برنامه درسی بالینی در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی. از مجموعه مقالات چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی. تهران: معاونت پژوهشی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران. ۱۳۸۹: ۸۲.
۷. صابری‌فیروزی مهدی، گرامی احمد، طالب‌پور ابراهیم. بررسی نظرات دانشجویان دوره پزشکی بالینی در دوره تدریس درس اخلاق پزشکی. از مجموعه مقالات چهارمین همایش کشوری آموزش پزشکی. تهران: معاونت پژوهشی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی تهران. ۱۳۸۹: ۱۰۸.
8. Dahle LO, Brynhildsen J, Behrbohm Fallsberg M, Rundquist I, Hammar M . Pros and cons of vertical integration between clinical medicine and basic science within a problem-based undergraduate medical curriculum: examples and experiences from Linköping, Sweden.. *Med Teach* 2002; 24(3): 280-5.
۹. قربانی راهب، میرمحمدخانی مجید، حاجی‌آقاچانی سعید. نظرات پزشکان و کارورزان دانشگاه علوم پزشکی سمنان در خصوص کاربرد علوم پایه در مسائل بالینی. *مجله علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی یزد* ۱۳۷۹؛ ۸(۲): ۸۲ تا ۷۸.
۱۰. علی‌پورحیدری محمود، حسن‌زاده غلام‌رضا، حاجی‌سیدجوادی زهرا. نظر دانشجویان دندان‌پزشکی مقطع بالینی دانشگاه علوم پزشکی قزوین نسبت به کاربرد دروس علوم پایه. *مجله دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی قزوین* ۱۳۸۱؛ ۲۲(۲۱): ۴۲ تا ۳۸.

The Role of Anatomy Course in achieving Clinical Objectives: The Viewpoints of Rafsanjan Medical University Students in Clinical Settings

Shariati M, Jafarinaveh H, Bakhshi H.

Abstract

Introduction: *Students are the main source of information regarding teaching quality and effectiveness. This study was designed to investigate the view points of Rafsanjan Medical University students at clinical settings towards the role of anatomy courses in achieving clinical objectives.*

Methods: *A descriptive study was performed in the year 2005 in which 97 clerkship and internship students were selected by census sampling method. They filled in a valid and reliable questionnaire using a five point scale from very high to very low. The data was analyzed by SPSS software using descriptive statistics.*

Results: *Based on the students, trunk anatomy had the most application and head and neck anatomy had the least application in achieving clinical objectives. Moreover the students believed that more attention has to be paid to anatomy of abdomen in trunk anatomy and neuroanatomy in head and neck anatomy.*

Conclusion: *Considering the importance of trunk anatomy and specially anatomy of abdomen, it is recommended to pay more attention to teaching these courses in a more applied manner.*

Key words: Anatomy, Medical students, Basic Sciences, Clinical Objectives, Clerkship students, Internship students, Viewpoint.

Address: Mehdi Shariati, Department of Anatomy, School of Medicine, Rafsanjan University of Medical Sciences, Enghelab Square, Rafsanjan, Iran. E-mail: shariatik@yahoo.com

Iranian Journal of Medical Education 2006;5(2): 176-179.

